

BILTEN

broj 3 / godina I / novembar 2017. / Beograd

Uvod

Razvoj zelene ekonomije –
Nacrt izveštaja

CSONnect aktivnosti

"Građanke i građani o
Poglavlju 27": evropske
integracije jedinstvena
prilika za rešavanje
problema zaštite životne
sredine



BILTEN

broj 3 / godina I / novembar 2017. / Beograd



Program podrške organizacijama
civilnog društva iz oblasti
zaštite životne sredine

Sadržaj

Uvod	3
Razvoj zelene ekonomije – Nacrt izveštaja	4
CSOnnect aktivnosti	7
Medijska obuka za novinare i urednike.	7
Studijska poseta Hrvatskoj	9
Pristupni pregovori Srbije i Evropske unije za Poglavlje 27 – fokus za delovanje organizacija civilnog društva u oblasti životne sredine	11
Održane radionice "Uvod u strateško planiranje i organizacija zajednice".	14
"Građanke i građani o Poglavlju 27": evropske integracije jedinstvena prilika za rešavanje problema zaštite životne sredine	15
Horizontalno zakonodavstvo	18
Upravljanje vodama	20
Upravljanje otpadom.	22
Energetska efikasnost	24
Zaštita prirode i ruralni razvoj.	26
Finansiranje životne sredine	28

UVOD

Zdrava i održiva životna sredina za sve

Poglavlje 27 nam donosi preuzimanje više od 200 pravnih akata EU, koji se odnose na horizontalno zakonodavstvo i klimatske promene, kvalitet voda i vazduha, upravljanje otpadom, zaštitu prirode, kontrolu industrijskog zagađenja i upravljanje rizicima, hemikalije, buku i civilnu zaštitu. U to je uključena i implementacija svih akata iz navedenih oblasti, uz pronalaženje i uspostavljanje finansijskih mehanizama održivosti.

Proces pristupanja Evropskoj uniji, kao jedan od ciljeva ima zdravu i održivu životnu sredinu za sve građane Republike Srbije. Pogrešne navike se mogu napustiti, prelazi se na upotrebu novih tehnologija, radi se na promeni načina odlaganja i selekcije otpada, na razvoju svesti o zdravoj okolini i prirodi. Pristupanje Evropskoj uniji otvara veliku šansu za zdravom i održivom životnom sredinom.

Konferencija "Građanke i građani o Poglavlju 27", održana u oktobru 2017. godine, bila je prilika za razmenu iskustava, mapiranje najznačajnijih izazova u zaštiti životne sredine, fokusiranje na nedostatke pravnog okvira, ali i za izradu preporuka, kako za donosiocce odluka, tako i za samo civilno društvo, koje bi trebalo da doprinesu poboljšanju zaštite životne sredine na lokalnom nivou, a naposljetku i u celoj Republici Srbiji.

Proces evropskih integracija u oblasti zaštite životne sredine odvija se u tri etape: harmonizacija propisa, izgradnja administrativnih kapaciteta i kapaciteta institucija u oblasti zaštite životne sredine, kao i obezbeđivanje finansijskih resursa. Svi subjekti koji u ovom procesu učestvuju, saglasni su da je Poglavlje 27 izuzetno zahtevno u finansijskom i administrativnom smislu, ali da su benefiti od zdrave i održive životne sredine za sve - neprocenjivi.

RAZVOJ ZELENE EKONOMIJE – NACRT IZVEŠTAJA

Nacrt izveštaja „Razvoj zelene ekonomije“, predstavljen je na petom sastanku *Joint Consultative Committee*, održanog u oktobru 2017. Ovaj dokument obuhvata analizu nekoliko značajnih sektora u polju zaštite životne sredine.

Srbija spada u red zemalja koje se u najvećoj meri oslanjaju na domaća i uvezena fosilna goriva, namenjena pretežno transportnom i energetsom sektoru.

Energetsku strategiju je Republika Srbija usvojila 2015. godine, dok je Akcioni plan za primenu ove strategije sačinjen 2017. godine. Međutim, primećeno je da Akcioni plan ne predlaže mere za smanjenje emisije GHG iz energetskeg sektora. Ne spominju se ni principi cirkularne ekonomije, niti se spominje energetskeg sektor sa manje ugljenika, dok ova dokumenta pokazuju veliko interesovanje republičkih organa da povećaju proizvodnju i potrošnju uglja do 2060. ili čak do 2100. godine.

U energetsom sektoru, Republika Srbija prima značajnu finansijsku podršku, u vidu direktnih subvencija i drugih vrsta podrške sektoru uglja. Ovakav vid podrške, međutim, nije dozvoljen vid državne pomoći u EU i Energetskoj zajednici.

Zbog izloženosti Republike Srbije uticajima **klimatskih promena**, uočena je potreba za procesom adaptacije, čije bi sprovođenje moglo da bude u što kraćem roku. Poslednjih godina, Srbija se suočila sa poplavama, sušama, šumskim požarima i klizištima. Poplave koje su Srbiju pogodile 2014. godine smatraju se događajem koji je ostavio jako velike posledice – šteta je procenjena na više od 1,5 milijarde američkih dolara, koja je uticala na 1,6 miliona ljudi i 38 opština.

Nacionalna strategija za klimatske promene u Srbiji još uvek nije izrađena, dok su druge bitne strategije, sačinjene u okviru drugih sektora, u suprotnosti sa onime što bi moglo da se smatra polazištem i osnovnim ciljem strategije za klimatske promene. Ministarstvo zaštite životne sredine je pripremio Drugi revidirani izveštaj o klimatskim promenama. U ovom izveštaju se našao niz mera koje su potrebne za smanjenje emisije GHG u Republici Srbiji. Na listi se našlo i pet proizvodnih kapaciteta uglja i jedan energije prirodnog gasa, koji su označeni kao mere za smanjenje GH emisije. Istovremeno, Elektroprivreda Srbije predviđa i zalaže se za otvaranje novih rudnika (Kolubara, Kostolac, Kovin, Štavalj). Prema strategijama i planovima, rudnici će raditi bar do 2060. godine, sa godišnjom proizvodnjom od preko 45 miliona tona. Predviđa se da će emisija ugljen-dioksida iz ovih rudnika iznositi najmanje 45 mtons/godišnje.

Prema Strategiji za **transport** Republike Srbije, planirano je povećanje broja projekata koji se tiču izgradnje auto-puteva, pa će se samim tim obim i emisija gasova povećati. Preporuka bi bila da Srbija radi na razvoju železničkog saobraćaja, odnosno mreže koja će biti regionalnog i lokalnog karaktera.

Prema ovim planovima, koji se nalaze i u izveštajima o klimatskim promenama, Republici Srbiji će biti teško da se uskladi sa strateškim planovima EU za smanjenje emisije ugljenika.

Zbog nepostojanja nacionalne strategije za **zaštitu voda**, nije moguće izvršiti strateško planiranje u sektoru voda. Monitoring mreže nadzemnih i podzemnih voda je u toku i njegov završetak se očekuje. Zagađenost vode predstavlja problem zbog zastarele tehnologije, neadekvatnog skladištenja i odlaganja proizvoda, neprerađivanja industrijskih voda i zbog opterećenja koje ima veza sa rečnom navigacijom.

Približavanje evropskim standardima kvaliteta vode zahteva od Republike Srbije investicije u upravljanje vodama i postrojenja za upravljanje otpadnim vodama u budućnosti. Za usklađivanje domaćih propisa sa propisima EU, potrebno je u Republici Srbiji izgraditi 320 postrojenja za upravljanje otpadnim vodama. Trenutno u Srbiji postoje postrojenja za preradu otpadnih voda u 21 opštini od preko 200 registrovanih aglomeracija, dok više

Poređenja radi, primećeno je da je u većini evropskih gradova na kanalizacioni sistem prikačeno oko 95% stanovnika, dok u Beogradu taj broj iznosi samo 85%.

usvojeni, što poteže pitanje da li će se njime upravljati transparentno i efikasno. Slabi su kapaciteti za inspekciju i drugi administrativni kapaciteti za primenu zakona, loš sistem za informacije i monitoring usled nedostatka finansija i slab rad sudskih instanci koji se odnose na zločine i prava koji se tiču zaštite životne sredine.

od 50% industrijskih postrojenja u Srbiji ne tretira otpadne vode jer nema uspostavljene sisteme za to.

Konačno, primećeni su veliki problemi u pogledu **primene zakona** koji se odnose na zaštitu životne sredine u Republici Srbiji. Podzakonski akti za Zeleni fond još uvek nisu

CSOCONNECT AKTIVNOSTI

Medijska obuka za novinare i urednike

Podizanje ekološke kulture, širenje ekološke svesti koja će dovesti do pozitivnih promena u ponašanju ljudi, jeste kompleksan proces. Bilo da govorimo o televizijskim, štampanim ili internet medijima, mediji su značajan deo naše svakodnevice i kao takvi određuju koje teme će se naći u fokusu javnog diskursa. S druge strane, temu životne sredine je potrebno smestiti u javni govor i učiniti je aktuelnom na više nivoa, od tekućih ekoloških problema do vidljivosti pregovaračkog procesa koji se odnosi na Poglavlje 27.

Regionalni centar za životnu sredinu je u okviru CSOconnect programa prepoznao potrebu da novinarima i urednicima vesti, koji se bave životnom sredinom, ponudi novu perspektivu i fundamentalniji pristup temi, koji izlazi iz okvira ekscesnog izveštavanja i nudi sistematičniju i sveobuhvatniju sliku. Za aktivno uključivanje građana u proces pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji neopohodne su pravovremene i tačne informacije kako o toku samog procesa tako i o aktuelnim problemima u životnoj sredini i posledicama nerešavanja istih. Da bi takve informacije motivisale građane na aktivno delovanje, neophodno je da budu vidljive, i upravo je u tome moć i pokretački potencijal medija.

Trodnevni trening, održan u Sentandreji, u konferencijskom centru REC-a, otvorio je gospodin Mihail Dimovski, izvršni direktor REC-a, koji je istakao da je misija REC-a da rešava probleme životne sredine, a uspešnost tog procesa je mnogo izvesnija uz podršku medija koji će ovu temu učiniti aktuelnom i u svom izveštavanju je predstaviti kao temu od posebne važnosti.





Učesnicima treninga o ulozi medija u rešavanju problema životne sredine, govorio je gospodin Matt McGrath, dopisnik BBC-a za životnu sredinu koji je poručio kolegama da je njima odgovornost da li će debatovati na određene teme ili ne, da li će se edukovati i kroz svoj rad edukovati druge i da li će prenositi glas nezadovoljstva naroda. Predavač je učesnicima treninga predstavio različite mehanizme i praktične tehnike koje koristi sa ciljem što kvalitetnijeg izveštavanja u različitim okolnostima, kao i novije tehnologije i aplikacije koje ceo proces čine efikasnijim. Kako je istakao, zaključujući iz sopstvenog iskustva, potrebno je balansiranje načina na koji se govori o temi životne sredine, zauzimanje pozitivnog pristupa, što ljude koji primaju tako podeljenje informacije podstiče na pozitivno razmišljanje, te i utiče na njihovo dalje delovanje.

Način na koji se prilagođavamo vestima, na koji način ih prenosimo, vizuelno i energetski od velikog su značaja za to kako će se ta vest doživeti. Osim načina na koji prilagođavamo vesti, značajno je i prilagođavanje i formata, te je potrebno težiti kvalitetnom materijalu koji bi zadržao publiku, zaključio je gospodin McGrath.

Osim gospodina Dimovskog i McGrath-a, učesnicima je predstavljeno i stanje pregovaračkog procesa u poglavlju 27, dok je ulogu i delovanje Nacionalnog konventa u ovom procesu, sagledano iz pozicije civilnog društva, predstavila Nataša Đereg.

Studijska poseta Hrvatskoj

Kroz studijsko putovanje u Hrvatsku, predstavnice i predstavnici organizacija civilnog društva iz Republike Srbije, imali su priliku da se bliže upoznaju sa procesom evropskih integracija u oblasti zaštite životne sredine kroz konkretan primer Hrvatske - našeg suseda i najskorije članice Evropske unije, bliske našem iskustvu i iskustvu procesa pristupanja koji je nedavno završila. Kroz ovu posetu organizovan je i dijalog sa ključnim akterima koji su u Hrvatskoj na različite načine dali doprinos ovom procesu.

Predstavnici organizacija civilnog društva, dobitnici grantova u okviru CSOnnect programa, učestvovali su u studijskoj poseti Republici Hrvatskoj od 22. do 27. maja 2017. godine, a upoznali su se sa predstavnicima tri ključna Vladina tela zadužena za podršku razvoju civilnog društva i koordinaciju dijaloga između civilnog društva i države.

Vesna Lendić Kasalo, vršiteljka dužnosti direktorke **Ureda za udruge**, predstavila je rad ove Vladine institucije, čiji cilj jeste stvaranje uslova za saradnju i partnerstvo između države i organizacija civilnog društva na teritoriji Hrvatske. Rad **Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva** predstavio je Pavle Schramadei, koji je objasnio načine na koje država sistemski, kroz svoje fondove, podržava i finansira udruženja u Hrvatskoj. Finansijska sredstva kojima upravlja Nacionalna zaklada dolaze iz profita koji ostvaruje Hrvatska Nacionalna lutrija. Zanimljivo je da se čak 50% profita Nacionalne lutrije sliva u fond koji je namenjen civilnom društvu i to, pre svega, za konkurse za institucionalne grantove. Emina Bužinkić, predsednica **Saveta za razvoj civilnog društva**, predstavila je rad ovog tela, koji čine predstavnici udruženja i Vlade i čija je uloga da savetuje Vladu u vezi sa civilnim društvom. Sva dokumenta koja država donosi se pre usvajanja šalju Savetu, koji dalje koordinira konsultativni proces prilikom donošenja odluka.

Finansijska sredstva kojima upravlja Nacionalna zaklada dolaze iz profita koji ostvaruje Hrvatska Nacionalna lutrija. Zanimljivo je da se čak 50% profita Nacionalne lutrije sliva u fond koji je namenjen civilnom društvu

Predstavnici najznačajnijih organizacija civilnog društva koje deluju u Hrvatskoj, i koje su na određen način učestvovali u EU integracijama ove zemlje su predstavili njihov angažman u ovom procesu iz svog ugla. Tako su učesnici posete razgovarali sa predstavnicima WWF Adria, Društva za oblikovanje održivog razvoja- DOOR, kao i Platforme 112 - neformalne koalicije nevladinih organizacija, koja broji 71 članicu iz oblasti ljudskih prava, demokratizacije, životne sredine, odgoja i obrazovanja i javnog interesa. Naziv ove zagovaračke koalicije proisteklo je iz njenog cilja - intenziviranje pritiska na institucije Hrvatske da ispuni 112 uslova na koje se država obavezala u procesu pristupanja EU. Kako je danom pristupanja

Hrvatska ispunila svega šest navedenih uslova, ova koalicija je nastavila svoje delovanje i danas se aktivira uvek kada je potrebno izvršiti pritisak na institucije države u oblastima u kojima deluju članice Platforme.

O politikama Republike Hrvatske u vezi sa različitim oblastima koje pokriva Pregovaračko poglavlje 27 i načinima na koje se civilno društvo aktiviralo, govorili su eksperti Zelene akcije. Tako su od njih učesnici mogli da čuju o iskustvu Hrvatske u vezi sa procesom pregovora, transportu, energetici, kao i upravljanju otpadom. Za učesnike su naročito zanimljive bile javne kampanje u kojima Zelena akcija ima velikog uspeha, načini na koje animiraju široku javnost, i veštine komunikacije sa medijima.

Za učesnike studijske posete organizovan je i jednodnevni izlet u Vukmerić - reciklirano imanje koje vodi organizacija ZMAG, koja se bavi edukacijom u oblasti održivog življenja, permakulture, prirodne gradnje kuća, jednostavnih rešenja za korišćenje održivih oblika energije, prečišćavanje otpadnih voda i smanjenje generisanja otpada iz domaćinstva.

Pored organizacija civilnog društva i institucija čije je delovanje direktno u vezi sa saradnjom sa civilnim društvom, učesnici studijske posete su imali priliku da razgovaraju i sa predstavnicima mnogih drugih institucija - Poverenicom za informacije od javnog značaja, Hrvatskom agencijom za okoliš i prirodu i Kancelarijom pučke pravobraniteljke Republike Hrvatske. Učesnici su sa predstavnicima ovih institucija razgovarali o različitim aspektima zaštite životne sredine i njihovoj ulozi u evropskim integracijama.

Pored mnoštva korisnih predavanja, ova poseta je bila prilika za organizacije civilnog društva iz Srbije da dodatno unaprede komunikaciju sa kolegama iz Hrvatske, uspostave nove kontakte i otvore mogućnosti za saradnju u budućnosti.

Pristupni pregovori Srbije i Evropske unije za Poglavlje 27 – fokus za delovanje organizacija civilnog društva u oblasti životne sredine

Dinamika kojom se odvijaju pristupni pregovori Republike Srbije sa Evropskom unijom, od velike je važnosti za uspešnost započetog procesa. Pregovori se vode u okviru formulisanog pregovaračkog okvira (principi koji regulišu pregovore o pristupanju, suština pregovora i procedura pregovora), u kojima je fokus na uslovima pod kojima će država kandidat usvajati, implementirati i izvršavati obaveze podeljene u 35 tematskih poglavlja. U tom procesu, Poglavlje 27 predstavlja jedno od najzahtevnijih, a civilno društvo prepoznato je kao partner koji može značajno da doprinese uspešnosti procesa.

Predstavnice i predstavnici udruženja građana, koje su finansijski podržane kroz Program podrške organizacijama civilnog društva u Srbiji u oblasti životne sredine, učestvovali su na radionici o pristupnim pregovorima Republike Srbije i Evropske unije u okviru Poglavlja 27. Radionica je održana u Mokrinu od 26. do 29. juna 2017. godine i za cilj je imala da



predstavnicima organizacija civilnog društva detaljnije približi proces pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji, ali i da im kroz dijalog sa članicama pregovaračkog tima omogući da saznaju kako teče pripremni proces izrade Nacrta pregovaračke pozicije.

O važnosti priključenja Srbije Evropskoj uniji, ali i o detaljima ovog važnog procesa, na radionici u „Mokrin House“ govorili su Ola Andersson, savetnik u Odeljenju za Međunarodnu razvojnu pomoć Švedske u Srbiji, iz Ambasade Švedske, prof. dr Tanja Mišćević, šefica Pregovaračkog tima za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji i doc. dr Mirjana Drenovak- Ivanović, članica pregovaračkog tima zadužena za Poglavlje 27.

Ola Andersson je istakao da Kraljevina Švedska podržava saradnju javnog i civilnog sektora u Srbiji, kao i da je veliki procenat donacija njegove Vlade usmeren i na rešavanje problema u životnoj sredini u Srbiji. „Švedska je članica Evropske unije, a Evropska unija je jedan od najvećih donatora Srbije, što je jasan pokazatelj koliko je Srbija bitna Evropskoj uniji, kao zemlja u procesu pristupanja. Želeo bih da naglasim da Švedska ima politiku zasnovanu na rodnim načelima, što znači da u svemu što radimo uzimamo u obzir rodni aspekt, a životna sredina uvek obuhvata i rodnu perspektivu. Nama, kao Ambasadi Švedske, je bitno da u Srbiji ostvarimo funkcionalna partnerstva sa institucijama Republike Srbije ali i sa organizacijama civilnog društva“. Ono što je dodatno apostrofirao je da civilno društvo ima važnu ulogu u praćenju dijaloga institucija Srbije sa Evropskom unijom i da su pitanja rešavanja problema u životnoj sredini jednako „teret koji dele država i građani“. Formiranje novog Ministarstva zaštite životne sredine gospodin Andersen je ocenio kao veoma pozitivno jer smatra da će napredak po pitanju otvaranja Poglavlja 27 biti siguran, ali i da će se mnogo više i sistematičnije raditi na nagomilanim problemima u životnoj sredini.

Profesorka Mišćević je istakla da će „veliki izazov biti da koristeći princip cirkularne ekonomije, problem pretvorimo u korist i iskoristimo reciklažu kao potencijal za investicije i nova radna mesta“.

Šefica Pregovaračkog tima za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji, prof. dr Tanja Mišćević, govorila je o složenosti pregovaračkog procesa i velikom broju merila koje treba ispuniti kako bi se počelo, nastavilo i napredovalo u procesu. Broj merila stalno raste, a kako se menjaju društvene prilike u EU javlja se i potreba za kreiranjem novih merila. Kada je reč o Poglavlju 27, istakla je „da je to poglavlje za koje će institucije tražiti najduže vremenske okvire, jer pored toga što je najskuplje i najzahtevnije, neophodno je izgraditi kapacitete, kako na državnom, ali mnogo više, na lokalnom nivou, koji će voditi proces rešavanja problema“.

Profesorka Mišćević je istakla da će „veliki izazov biti da koristeći princip cirkularne ekonomije, problem pretvorimo u korist i iskoristimo reciklažu kao potencijal za investicije i nova radna mesta“. Dodatno je navela da je „momenat ulaska u članstvo EU važan jer ćemo imati mogućnost za povlačenje većih sredstava, ali je takođe i ovaj tranzicioni period jako bitan jer iz njega moramo maksimalno da iskoristimo opredeljeni novac iz pretpristupnih fondova i donacije koje država dobija kroz bilateralne fondove“. Šefica Pregovaračkog tima istakla je važnost uloge koju civilno društvo ima u monitoringu pregovaračkog procesa, i poručila okupljenim predstavnicima da maksimalno iskoriste Nacionalni konvent o Evropskoj uniji kao prepoznato telo. Ona je podržala delovanje organizacija civilnog društva koje deluju pod okriljem CSOnnect programa, naglasivši da je razumevanje potrebe promene svesti kada je ekologija u pitanju, naš najveći unutrašnji problem i izazov.

Članica pregovaračkog tima za Poglavlje 27 doc. dr Mirijana Drenovak – Ivanović istakla je da su pred institucijama Republike Srbije veliki izazovi: pravni (skoro trećinu svih propisa čine propisi iz oblasti životne sredine), ekonomski (troškovi prilagođavanja standardima EU iznosi oko 10,6 milijardi evra, dok primena tih propisa donosi duplo veće koristi) i administrativni (nedostatak administrativnog kapaciteta, posebno u lokalnim samoupravama).

Ova radionica realizovana je u partnerstvu sa Centrom za evropske politike (CEP), a programska direktorka Centra za evropske politike Milena Lazarević je na radionici u Mokrinu govorila o pripremi i realizaciji javnih politika, ali i o zahtevima koji dolaze iz procesa pristupanja EU. Ona je kroz praktični grupni rad sa učesnicima pomogla pri definisanju prioritetne teme u skladu sa piramidom ciljeva, kao i sa mapiranjem potencijalnih javnih politika u životnoj sredini i osmišljavanju plana njihovih realizacija. Predstavljanje ključnih zahteva Evropske unije i kriterijuma za države kandidate, a nakon realizovane radionice i rada u grupama, jasnije je definisalo ulogu civilnog sektora u pregovaračkom procesu, sa ciljem da se organizacije na što bolji način pozicioniraju kao partner institucijama Republike Srbije na evropskom putu, preuzimajući ulogu „budnog oka“, za sve faze procesa.

„Da bi se videli rezultati, potrebno je da prođe mnogo godina ali isto tako, da se uključi veliki broj aktera, i to ne samo institucije, već i industrija i organizacije civilnog društva, ali i svi građani koji će podržati reformski proces i primenu propisa iz sfere životne sredine“, istakla je profesorka Drenovak – Ivanović.

Održane radionice "Uvod u strateško planiranje i organizacija zajednice"

Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu – REC, u okviru Programa podrške organizacijama civilnog društva u Srbiji u oblasti životne sredine – CSOnnect, organizovao je 3. oktobra u Beogradu i 5. oktobra u Nišu, radionice na temu „Uvod u strateško planiranje i organizovanje zajednice“, namenjene aktivistkinjama i aktivistima organizacija civilnog društva koje kao fokus imaju životnu sredinu. Pomenute radionice organizovane su u okviru "Help Desk" komponente CSOnnect programa koja ima za cilj da doprinese jačanju ljudskih kapaciteta organizacija civilnog društva kako bi kao takve imale veću ulogu i dopinos u rešavanju problema i novim izazovima pred kojima se nalaze u pregovorima Republike Srbije i Evropske unije.

U prvom delu radionice trenerica i konsultantkinja Dubravka Velat predstavila je učesnicima osnove strateškog planiranja i upoznala ih sa procesom njegovog kreiranja u odnosu na promene, okruženje, resurse, zainteresovane grupe. Kroz interaktivan rad i diskusiju, ali i korišćenjem primera iz same grupe, gospođa Velat je "provela" učesnice i učesnike kroz četiri ključna pitanja u procesu strateškog planiranja (ko treba da bude uključen, kada se sprovodi, na koji period i u kojim fazama), a potom ih upoznala sa koristima strateškog planiranja po dalji razvoj organizacije.

Drugi deo radionice imao je za cilj da preispita na koji način i u kojoj meri civilni sektor, njegove aktivistkinje i aktivisti, rade sa građankama i građanima (bazom). U konsultativnom procesu sa trenericama Natašom Čorbić i Sanjom Ristić, učesnici radionice su došli do inovativnih strategija za uključivanje građanki i građana kako bi se došlo do boljih rezultata i pregovaračkih pozicija. Takođe, na radionici se govorilo i o osnovama liderstva, organizovanju zajednice, kao i alternativni ad hoc aktivizma u Srbiji.

“GRAĐANKE I GRAĐANI O POGLAVLJU 27”: evropske integracije jedinstvena prilika za rešavanje problema zaštite životne sredine

Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu - REC, Kancelarija u Srbiji, organizovao je trodnevni skup sa partnerskim organizacijama u okviru Programa podrške organizacijama civilnog društva u Srbiji (CSOnnect). Konferencija „Građanke i građani o Poglavlju 27” okupila je na Srebrnom jezeru više od 60 predstavnika organizacija civilnog društva, državnih institucija i eksperata, koji su kroz panel diskusije i radionice razmenili iskustva i razmatrali izazove u oblasti životne sredine i mogućnosti saradnje civilnog i javnog sektora. Posebna pažnja je posvećena pregovorima Srbije sa Evropskom unijom u okviru Poglavlja 27 (Životna sredina i klimatske promene), kao i doprinos organizacija civilnog društva ovom procesu.

Učesnicima konferencije se na otvaranju obratio Ivan Karić, državni sekretar u Ministarstvu zaštite životne sredine, koji je istakao da je saradnja ove institucije sa civilnim društvom jedan od ključnih segmenata u radu ministarstva, najavljujući dalji rad na povećanju transparentnosti procesa donošenja propisa i pregovora u okviru Poglavlja 27. Kako je naglasio, formiranje Ministarstva zaštite životne sredine znači bolju saradnju i koordinaciju, ali i veću odgovornost, a partnerski odnos sa organizacijama civilnog društva biće ojačan i značajno većim finansijskim sredstvima za civilni sektor koji se planira u budžetu ministarstva za narednu godinu.

Najavljena je i institucionalizacija saradnje Pravne klinike za ekološko pravo Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu sa organizacijama civilnog društva, kroz koju bi civilnom društvu bila dostupna pomoć studenata ovog fakulteta u bavljenju pravnim aspektima oblasti zaštite životne sredine.

Pored državnog sekretara, na otvaranju skupa je govorila i Mirjana Drenovak-Ivanović, članica Pregovaračkog tima za vođenje pregovora o pristupanju Srbije Evropskoj uniji, koja je pohvalila doprinos civilnog društva dosadašnjem toku pregovora u ovoj oblasti i naglasila da otvaranje Poglavlja 27 tek predstoji, te da će dijalog sa civilnim društvom i ubuduće biti značajan. Takođe, najavljena je i institucionalizacija saradnje Pravne klinike za ekološko pravo Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu sa organizacijama civilnog društva, kroz koju bi civilnom društvu bila dostupna pomoć studenata ovog fakulteta u bavljenju pravnim aspektima oblasti zaštite životne sredine.

Tokom konferencije predstavljen je i dosadašnji doprinos organizacija civilnog društva procesu pregovora, pre svega kroz rad Nacionalnog konventa o EU, Koalicije 27,

Banatske platforme i Vojvodanske inicijative. Kako je tokom ovog panela istaknuto, proces evropskih integracija jeste jedinstvena prilika za rešavanje problema životne sredine i unapređenje kvaliteta života građana.

Učesnici konferencije su imali priliku da razmene iskustva, mapiraju najznačajnije izazove u zaštiti životne sredine, pripreme preporuke za unapređenje postojećih propisa u oblastima procene uticaja na životnu sredinu, upravljanju otpadnim vodama i otpadom, finansiranju zaštite životne sredine na lokalnom nivou, zaštiti prirode, ruralnom razvoju i održivom upravljanju energijom u lokalnim zajednicama. Kroz interaktivne radionice, izrađene su preporuke za buduće aktivnosti civilnog društva, koje bi trebalo da doprinesu poboljšanju zaštite životne sredine na lokalnom, ali i na nivou cele Srbije. Kako bi ove preporuke bile efikasno primenjene, učesnicima konferencije su predstavljani i komunikacioni alati i istraživačke tehnike koji se koriste u istraživačkom novinarstvu, a pojedine teme su razmatrane i u kontekstu principa jednakosti. Zaključke i preporuke učesnika konferencije, iznesene tokom panela posvećenih pojedinim značajnim podoblastima u okviru zaštite životne sredine možete da pročitate na narednim stranama.

Horizontalno zakonodavstvo

Procena uticaja na životnu sredinu predstavlja postupak putem kojeg se vrši procena značajnih uticaja na životnu sredinu različitih projekata u oblasti energetike, izgradnje putne infrastrukture, industrijskih postrojenja i drugih aktivnosti koje mogu uticati na stanje životne sredine. Kroz postupak izrade studije o proceni uticaja na životnu sredinu i uključivanja javnosti u proces procene uticaja obezbeđuje se primena načela predostrožnosti i održivog razvoja. Učešćem javnosti u postupku procene uticaja na životnu sredinu ostvaruje se dvosmerna komunikacija sa građanima. Javnost se upoznaje sa projektom i mogućim uticajima, pruža informacije značajne za donošenje odluke a, sa druge strane, ima mogućnost da zaštiti svoja prava i doprinese očuvanju životne sredine i prirodnih resursa.

Donošenjem Zakona o zaštiti životne sredine i Zakona o proceni uticaja na životnu sredinu u značajnoj meri je postupak procene uticaja usaglašen sa standardima Evropske unije. Međutim, Direktiva o proceni uticaja je izmenjena 2014. godine, pa se javila potreba da se domaće zakonodavstvo uskladi sa novim propisima EU. Takođe, kroz višegodišnju primenu Zakona o proceni uticaja uočene su slabe tačke i mogućnosti za unapređenje pravnog okvira u ovoj oblasti.

Ministarstvo za zaštitu životne sredine je započelo proces izrade novog Zakona o proceni uticaja na životnu sredinu i organizacije civilnog društva su na konferenciji imale priliku da sa predstavnicima ministarstva i stručnjacima u ovoj oblasti pripreme preporuke za unapređenje Zakona o proceni uticaja i uključe se u konsultacije koje su u toku.

Preporuke organizacija civilnog društva izrađene su sa ciljem promovisanja načela integrisanja politike životne sredine u druge sektorske politike, podrške primeni principa predostrožnosti i jačanja instrumenata zaštite životne sredine u pravnom sistemu Republike Srbije.

Tokom panela je kao jedan od zadataka civilnog društva prepoznato zagovaranje za usklađivanje Zakona o proceni uticaja i Zakona o planiranju i izgradnji, kao i drugih povezanih propisa.

Učesnici panela zaključili su da bi postupak procene uticaja trebalo da prethodi sprovođenju procedura koje su definisane Zakonom o planiranju i izgradnji i Zakonom o rudarstvu i geološkim istraživanjima i povezanim propisima, dok bi ova dva zakona trebalo uskladiti sa ciljevima procene uticaja na životnu sredinu. Takođe, neophodno je utvrditi u kojoj fazi izrade projektne dokumentacije se sprovodi postupak procene uticaja na životnu sredinu i obezbediti da ovaj postupak omogući visok stepen zaštite životne sredine u fazi koja prethodi realizaciji konkretnog projekta.

Postupak procene uticaja bi trebalo da se sprovodi u fazi izrade situacionog plana i idejnog projekta, što je faza koja prethodi izdavanju lokacijskih uslova. Investitor bi trebalo da rešenje o saglasnosti na studiju o proceni uticaja, ili rešenje nadležnog organa da studija nije potrebna, dostavi kao obaveznu dokumentaciju uz zahtev za izdavanje lokacijskih uslova i u tom pravcu bi trebalo da se izmene Zakon o proceni uticaja i Zakon o planiranju i izgradnji. Sprovođenje postupka procene uticaja u ovoj fazi omogućilo bi objektivno razmatranje i procenu različitih alternativa, u pogledu lokacije i tehnologija, što u ovom trenutku izostaje. Takođe, investitor bi imao mogućnost da pravovremeno proceni troškove investicije.

Učesnici konferencije su uočili da u postojećem zakonu investitor nije obavezan da dostavi dokaze o pravu na nepokretnost. Uz zahtev za odlučivanje o potrebi izrade studije procene uticaja na životnu sredinu potrebno je da investitor podnese i dokaz o pravu na nepokretnost (pravo svojine, zakup, korišćenje itd). Na taj način bi se unapredila efikasnost u primeni propisa jer bi nadležni organ odlučivao u slučaju kada postoje objektivni uslovi za realizaciju projekta.

Posebna pažnja posvećena je izmenama zakona koje bi doprinele unapređenju kvaliteta studija o proceni uticaja na životnu sredinu. Učesnici su bili saglasni u zaključku da je kvalitet studija u ovom trenutku nezadovoljavajuć i da u procesu njihove izrade postoji sumnja na sukob interesa. Izmenama Zakona o proceni uticaja trebalo bi da se utvrdi da pravno povezana lica ne mogu da budu u isto vreme investitori i obrađivači studije. Osim toga, potrebno je u ovaj zakon uvesti licenciranje fizičkih lica, kao izrađivača studija po različitim oblastima. Nezavisna stručna udruženja bi imala zadatak da izdaju licence a zakonom bi trebalo propisati vremenski period za uspostavljanje mehanizma licenciranja. U prelaznom periodu te poslove bi moglo da obavlja nadležno ministarstvo.

Značajan deo preporuka organizacija civilnog društva odnosio se i na unapređivanje informisanja i učešća javnosti u postupku procene uticaja. Tako su predložene i izmene i dopune delova Zakona o proceni uticaja u delu o postupku obaveštavanja javnosti. Predloženo je da javni uvid traje najmanje 30 radnih dana od dana obaveštavanja javnosti, dok rasprava o studiji o proceni uticaja mora da bude zakazana najmanje 10 dana pre dana isteka roka za javni uvid. Konačno, ovaj zakon je neophodno uskladiti sa Zakonom o pristupu informacijama od javnog značaja i Zakonom o zaštiti životne sredine, kao i ostalim propisima koji uređuju tajnost podataka.

Upravljanje vodama

Upravljanje vodama je razmatrano u okviru zasebnog panela, sa posebnim fokusom na otpadne vode. Upravljanju vodama je potrebno pristupiti interdisciplinarno jer voda predstavlja jedan od ekološki osetljivih resursa.

Planiranje resursa vode obuhvata planiranje razvoja, očuvanja kao i raspodele ugroženih vodnih resursa, uz usklađivanje dostupnosti vode i potreba, pri čemu je neophodno uzeti u obzir različite nivoe ciljeva i ograničenja, kao i interese zainteresovanih strana. U pogledu upravljanja vodama, evidentno je da postoji potreba za izgradnjom komunalne infrastrukture za prečišćavanje otpadnih voda.

Rešavanje problema otpadnih voda je nisko na listi prioriteta lokalnih vlasti koje teško nalaze budžetska sredstva za finansiranje izgradnje i operativne troškove postrojenja za prečišćavanje voda.

U opštinama ne postoje precizni podaci o količini komunalnih i industrijskih otpadnih voda koje se ispuštaju. Retko se primenjuje decentralizovani pristup upravljanju otpadnim vodama: izgradnja mokrih polja koja uključuju biološki tretman i manja investiciona ulaganja u operativne troškove.

Procena je da civilni sektor, u ovom trenutku, ima kapacitete da se uključi u temu upravljanja vodama. Konkretno, Koalicija 27 prati temu voda, a praćenje ove teme je jedna od aktivnosti i Nacionalnog konventa. Udruživanje i ojačavanje organizacija je od velikog značaja, jer daje širinu ekspertize koja pomaže u sveobuhvatnijem sagledavanju tema. Civilno društvo se zalaže za definisanje realnih rokova u procesu pregovaranja, koji neće biti na uštrb životne sredine i zdravlja građana Srbije.

Još jedan od izazova je i neprepoznavanje mogućih modela upravljanja vodama. Organizacije civilnog društva često nisu aktivne na ovom polju, a pretpostavlja se da je jedan od uzroka toga nedovoljna informisanost.

Organizacije civilnog društva, u oblasti upravljanja vodama, mogu da prikupe iskustva drugih država i da pomognu razmenu iskustava, da podstaknu građane na aktivizam, sprovedu konkretne akcije i edukativne programe. Uspostavljanjem mehanizama za transparentno korišćenje sredstava i praćenja troškova, ostvario bi se napredak u upravljanju vodama u Republici Srbiji.

Civilno društvo treba da radi na razvijanju svesti građana i lokalnih vlasti o potrebi smanjenja količina otpadnih voda (recirkulacija, ponovno korišćenje), potrebi novih tehnologija i inovativnih rešenja za prečišćavanje. Civilno društvo na lokalnu može da lobira za rešavanje prioriternih pitanja, aktiviranje postojećih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda; implementaciju usvojenih strateških dokumenata, planova, projekata; usmeravanje pažnje na probleme manjih zajednica i ruralnih naselja. OCD bi trebalo da se uključe u javne rasprave o strateškim dokumentima i zakonima, o prostornim planovima i projektima, u praćenje rada inspeksijskih službi i praćenje trošenja sredstava.

Potrebno je veće uključivanje civilnog društva u strateško planiranje, izradu specifičnih planova za implementacije direktiva, praćenje implementacije i namenskog trošenja sredstava u oblasti upravljanja otpadnim vodama.

Civilno društvo treba da uloži napore u dalje usavršavanje, profesionalizaciju i podizanje sopstvenih kapaciteta za delovanje u ovoj oblasti. Organizacije koje za to imaju kapacitete mogu implementirati aktivnosti koje uključuju: mapiranje problema, istraživanje, zagovaranje, upoznavanje sa modelima i primerima dobre prakse drugih lokalnih samouprava i zemalja, saradnju naučno - istraživačkih i visokoškolskih ustanova i institucija u rešavanju problema otpadnih voda.

Upravljanje otpadom

Upravljanje otpadom podrazumeva kontrolisani nastanak, prikupljanje, skladištenje, transport, tretman, reciklažu, korišćenje i odlaganje otpada. Strategija upravljanja otpadom predstavlja osnovni dokument koji obezbeđuje uslove za racionalno i održivo upravljanje otpadom na nivou Republike Srbije, za period 2010 – 2019. godine.

Planska dokumenta i regulativa Evropske unije u sve većoj meri promovišu smanjenje nastajanja otpada, što bi smanjilo problem otpada na samom izvoru. Princip smanjenja količine otpada obuhvata inicijative za uvođenje čistije tehnologije, i sveobuhvatne kampanje širenja javne svesti kod stanovništva, u školama i slično.

Tokom ovog panela je zaključeno da se problem upravljanja otpadom najčešće odnosi na kategoriju komercijalnog otpada, dok je mišljenje panelista da bi ovu temu ipak trebalo proširiti tako da obuhvata i druge vrste otpada.

Potrebno je uspostaviti hijerarhiju upravljanja otpadom. Prvo mesto bi zauzimala prevencija, dok bi se na poslednjem nalazilo odlaganje otpada čije dalje tretiranje nije moguće. 95% komunalnog otpada u Srbiji završava na deponiji, a deo te količine se sigurno može reciklirati. Uloga organizacija civilnog društva u ovom procesu je dvojaka, te i preporuke panela idu u dva smera.

S jedne strane, organizacije civilnog društva bi svoj doprinos mogle da daju zagovaranjem za sprovođenje hijerarhije upravljanja otpadom u lokalnim samoupravama, olicenom u uvođenju hijerarhije upravljanja otpadom u svim planskim dokumentima i odlukama, sa fokusom na primarnu separaciju. Osim ove, postoji mogućnost i zagovaranja donošenja lokalnih odluka u primarnoj separaciji, kroz uspostavljanje sakupljačkih centara, a značajan instrument u ovom procesu jeste i aktivnije učešće predstavnika civilnog društva u javnim raspravama koje prethode usvajanju akata. U ovom procesu, organizacije civilnog društva se vode stavom da bi lokalni donosioci odluka trebalo da definišu okvir za 100% pokrivanja

teritorije sistemom separacije otpada koji se odnosi i na primarnu selekciju otpada. Građani bi mogli da budu cenovno stimulisani, na primer, nižim troškovima odnošenja otpada za primarnu selekciju otpada.

Druga strana uloge civilnog društva jeste i u kontinuiranoj edukaciji svih starosnih grupa, počev od vrtića i škola, kao i svih zanimanja i drugih ciljnih grupa, na načine prijemčive pojedinim ciljnim grupama o ovom važnom problemu.

Procenat reciklaže otpada u državama članicama EU, kreće se od 10 do 65%, a procenat odlaganja otpada na deponije od 10% do 90%.

Ukoliko govorimo o regionalnim sistemima upravljanja otpadom, kao jedan od osnovnih problema prepoznata je pozicija lokalnih samouprava, koje se često ne osećaju kao vlasnici procesa regionalnog upravljanja, jer najčešće nisu pokretači inicijativa za formiranje regionalnih deponija. Potencijalan doprinos organizacija civilnog društva u ovom segmentu takođe se odnosi na regionalnu komponentu – neophodna je regionalna saradnja organizacija civilnog društva i udruživanje, primarno u regionima gde se planira izgradnja regionalnih deponija, kao i njihov zajednički pristup rešavanju problema. Regionalni pristup organizacija civilnog društva bi imao kao svoj fokus zagovaranje za veće učešće građana i insistiranje na sprovođenju lokalnih strategija razvoja.

Konačno, zaključeno je da su postojeći regionalni sistemi upravljanja otpadom nefunkcionalni zbog međuopštinskog načina upravljanja, projekata i procesa odlučivanja koji se svodi na saglasnost svih lokalnih skupština. U ovom problemu je prepoznat prostor za doprinos OCD, koje mogu da predlože nova rešenja međuopštinske saradnje i time poboljšaju postojeće vidove saradnje.

Energetska efikasnost

Problem energetske efikasnosti sa kojim se se svet suočava, odnosi se na nedostatak energije sa jedne strane i na zagađenje životne sredine koja reflektuje klimatske promene uzrokovane prevelikom i neracionalnom potrošnjom energije, sa druge strane. Ekološke posledice energetske potrošnje su tema koja se dugo zapostavljala, tek u poslednje vreme se obraća pažnja na socijalne, ekološke, ekonomske i sigurnosne aspekte korišćenja energije sa svrhom zadovoljenja energetske potrebe.

Jedna od osnovnih karakteristika energetskog sektora naše zemlje je da se u najvećoj meri oslanja na domaća i uvezena fosilna goriva. Još jedan zabrinjavajući statistički podatak ukazuje i da se Srbija nalazi ispod nivoa najlošije rangiranih zemalja Evropske unije prema procentu zamene fosilnih goriva gorivom dobijenim od otpada, a paralelno sa tim, iskorišćavanje energetske potencijala iz obnovljivih izvora energije kako bi se eliminisala zavisnost od fosilnih energenata nije u velikom porastu.

Energetska strategija Srbije usvojena je 2015. godine, a Akcioni plan za njenu primenu sačinjen u 2017. godini čak i ne predlaže mere za smanjenje emisije GNG iz energetskog sektora, niti radi na principima cirkularne ekonomije i na energetskom sistemu sa manje ugljenika. Nažalost, ova dokumenta pokazuju veliko interesovanje republičkih organa da povećaju proizvodnju i potrošnju uglja do 2060. godine ili čak do 2100. godine. U energetskom sektoru, Srbija dobija značajnu finansijsku podršku u vidu direktnih subvencija i drugih vrsta podrške u sektoru uglja, dok takav vid podrške predstavlja zabranjeni vid državne pomoći u Evropskoj uniji i Energetskoj zajednici.

Tokom panela o održivom upravljanju energijom i zaštiti životne sredine u lokalnoj zajednici učesnici su diskutovali o navedenim problemima, a svoje zaključke i preporuke predstavili kroz dve ključne oblasti, istovremeno i dva ključna izazova: finansiranje i dostupnost podataka.

Organizacije civilnog društva bi trebalo da kroz angažovanje u javnim raspravama o kreiranju lokalnih budžeta insistiraju na izdvajanju sredstava za izradu projektno - tehničke dokumentacije za projekte energetske efikasnosti, kao i za obezbeđenje sredstava za sopstveno učešće gde je to neophodno. Doprinos OCD bi mogao da bude značajan i u oblasti zagovaranja za izmene Zakona o racionalnom korišćenju energije, formiranja multisektorskih timova za izradu lokalnih energetske planova, kao i formiranje lokalnih „revolving fondova“ za sufinansiranje aktivnosti na unapređenju energetske efikasnosti u domaćinstvima.

Zagovaranje bolje dostupnosti podataka, ali i informisanje građana prepoznati su kao značajni mogući doprinosi organizacija civilnog društva. U tom smislu, preporučeno je promovisanje primera dobre prakse predstavnicima lokalnih samouprava, sa ciljem unapređenja dostupnosti informacija. Takođe, panelisti su mišljenja da bi promovisanje i zagovaranje modela „Regionalnih energetske agencije/kancelarije“ bio adekvatan odgovor na specifične lokalne potrebe za energijom. Uloga ovako osnovanih institucija bila bi promovisanje i podsticanje održivog razvoja u području energetike i zaštite životne sredine, kroz korišćenje obnovljivih izvora energije i uvođenje mera povećane energetske efikasnosti, kao i pružanje informacija i saveta, ali i profesionalizacija energetske menadžmenta.

Informisanje građana o pozitivnim efektima kvalitetnog energetske menadžmenta na nivou lokalnih samouprava predstavlja osnovni preduslov stvaranja povoljnog ambijenta za mere koje je neophodno sprovesti

Informisanje građana o pozitivnim efektima kvalitetnog energetske menadžmenta na nivou lokalnih samouprava predstavlja osnovni preduslov stvaranja povoljnog ambijenta za mere koje je neophodno sprovesti, a to je još jedan od zadataka u kojem bi organizacije civilnog društva mogle da uzmu učešća.

U procesu zagovaranja i informisanja, organizacije civilnog društva bi trebalo da razviju i nova partnerstva. Predloženo je da se na osnovu dostupnih podataka, a u saradnji sa strukovnim udruženjima i ekspertima, kreiraju modeli kao alat za zagovaranje ka donosiocima odluka. Vredna bi bila i saradnja sa obrazovnim institucijama, sa cijem kreiranja edukativnih modela za osnovce i srednjoškolce na temu „Energetska efikasnost i korišćenje obnovljivih izvora energije“, koja bi najmlađima predstavila značaj ovog problema i moguće načine delovanja na najprijemčiviji mogući način.

Konačno, lokalno energetske planiranje je centralna tačka iz koje se vrši prelazak energetike na zelenu, klimatski otpornu, socijalno inkluzivnu i ekonomski održivu decentralizovnu proizvodnju energije. Upravo iz tog razloga od velikog značaja je pozabaviti se problemima koji postoje na lokalnu a odnose sa ovu temu, zaključak je panel diskusije.

Zaštita prirode i ruralni razvoj

Koncept zaštićenih područja se menjao tokom vremena i nastavlja da se menja, u skladu sa novim zahtevima i očekivanjima koje postavlja razvoj društva. Novi pristup predviđa da zaštićena područja treba da obezbede niz funkcija - od prilagođavanja ljudi i prirode na klimatske promene, preko održavanja tradicionalnog načina života do obezbeđivanja proizvoda za lokalne zajednice. Ukoliko zaštićena područja treba da ispune sve ove funkcije, onda je u donošenje odluka neophodno uključiti nove zainteresovane strane, što znači da se, posledično, menja i koncept učešća javnosti.

Usled posledica negativnih efekata prekomernog korišćenja prirodnih resursa, pokreću se procesi i inicijative organizacija civilnog društva za očuvanjem i održivim upravljanjem istih. Tokom procesa tranzicije dolazi do redefinisanja uloge koju država ima u upravljanju prirodnim resursima. Upravljanje od strane države se u tom kontekstu, pomera od pristupa upravljanju „naredbe i kontrole”, ka konceptu upravljanja koji obuhvata i insistira na aktivnoj uključenosti svih zainteresovanih strana, kao i uspostavljanju pravila za podelu odgovornosti i koristi. Međutim, polazište za preporuke koje su izrađene tokom panela o zaštiti prirode i ruralnom razvoju bio je stav organizacija civilnog društva da je zaštita prirode po važnosti obrnuto proporcionalna onome koliko se državne institucije njome bave.

Polazeći od navedenog problema, organizacije civilnog društva svoju primarnu ulogu vide u pružanju informacija i objašnjenja građanima o značaju zaštite prirode, ali i o ekološkim uslugama koje su od značaja za lokalnu zajednicu. Osim informativne uloge, OCD bi trebalo da zagovaraju reformu sistema upravljača zaštićenim područjima, ali i da rade sa korisnicima unutar samih zaštićenih prirodnih dobara. Neophodno je i jačanje saveta za upravljanje zaštićenim područjima i promocija većeg učešća građana u radu ovih tela, što je još jedna od preporuka za aktivnije zalaganje organizacija civilnog društva u ovoj oblasti.

Takođe, prepoznat je prostor za doprinos OCD i u vidu organizovanja volonterskih akcija koje bi mogle da budu podrška upravljačima u rešavanju konkretnih problema zaštićenih područja. Konačno, važna je veća uloga OCD u prikupljanju naučnih podataka, kao i podataka sa terena, ali i značajnije učešće u javnim raspravama i jači glas civilnog sektora u ovoj oblasti.

“Zaštita prirode je po važnosti obrnuto proporcionalna onome koliko se državne institucije njome bave.”

Drugi nivo diskusije tokom panela vodio se u okviru teme suzbijanja nelegalnog ubijanja, zarobljavanja i trgovine divljim vrstama životinja. OCD vide mogućnost da daju svoj doprinos u razvoju preventivnih mehanizama, dok kroz informisanje o postojećim zakonodavnim regulativama i mehanizmima, uključujući i nivo

EU, mogu da zagovaraju efikasnije sprovođenje propisa, informisanje sugrađana o kaznenim merama i njihovoj odgovornosti prema prirodnim staništima i zaštićenim vrstama.

Sebe vide i kao korektivni element, koji može da prati i ukazuje na potrebe za korekcijom procedura na svim nivoima. Takođe, zagovaranje namenske primene kaznenih mera još jedna je od tema vrednih pažnje organizacija civilnog društva.

Kako bi zagovaračke aktivnosti OCD mogle da sprovode efikasno i sa rezultatima, zaključak panela je i da je neophodno jačanje zagovaračkih kapaciteta samih organizacija, kao i argumentovano nastupanje pred donosiocima odluka. Potrebno je razviti i saradnju sa medijima, koji bi potencirali važnu temu zaštite prirode i problema koji se u ovoj oblasti javljaju.

Finansiranje životne sredine

Kompleksnost pregovaračkog procesa ogleda se u velikom broju merila koje treba ispuniti kako bi se ostvario pomak u procesu pristupanja. Kada je reč o finansijskom aspektu Poglavlja 27, često je spominjano da predstavlja najskuplje i najzahtevnije poglavlje, za koje je neophodno obezbediti najduže vremenske okvire a paralelno sa tim izgraditi kapacitete na nacionalnom, ali posebno i na lokalnom nivou. Da bi ovaj proces bio uspešan, veliki izazov koji se nalazi pred našom zemljom je da obezbedi funkcionalni sistem finansiranja zaštite životne sredine na lokalnom nivou.

Postojeće grube finansijske procene su da je Republici Srbiji potrebno barem deset milijardi evra za usklađivanje standarda sa EU. Srbija u ovom trenutku izdvaja 0,5% BDP-a za zaštitu životne sredine što je ispod proseka koji se izdvaja u EU i daleko manje od iznosa koji su u procesu pristupanja izdvajale države Centralne i Istočne Evrope, nalazi su do kojih su došli istraživači iz Centra za evropske politike i Ekološkog centra „Stanište“ u istraživanju na temu finansiranja životne sredine, koje je sprovedeno u okviru CSOnnect programa.

Ključni identifikovani problemi tokom ovog panela odnose se na planiranje i korišćenje sredstava lokalnih fondova za zaštitu životne sredine. Trošenje manje sredstava, u odnosu na količinu novca koji se prihoduje od ekoloških nadoknada, predstavlja kontinuirani trend. Ilustracije radi, ukupan iznos neutrošenih sredstava koji se prenosi iz prethodne godine u narednu, u 2016. godini dostigao je 6,5 milijardi dinara. Sve je manje lokalnih samouprava koje izrađuju program korišćenja sredstava, a ona se uglavom troše nenamenski na infrastrukturne radove. Veliki broj gradova i opština ne sačinjava izveštaje o korišćenju sredstava fonda za životnu sredinu (98 lokalnih samouprava od 145 ima izveštaj), a analizom postojećih uočava se sve slabija preglednost informacija, kao posledica nepostojanja jedinstvenog obrasca za kreiranje ovakvih dokumenata.

Prvi korak ka većem učešću organizacija civilnog društva u unapređenju procesa planiranja raspolaganja ovim fondovima ogleda se u unapređenju znanja i kapaciteta predstavnika OCD u ovoj oblasti, zaključak je panela. Potrebno je omogućiti organizacijama civilnog društva da razumeju proces budžetiranja, dok u tome značajnu ulogu mogu da imaju one

Veliki broj gradova i opština ne sačinjava izveštaje o korišćenju sredstava fonda za životnu sredinu

malobrojne organizacije koje poseduju adekvatna znanja, što vodi do preporuke za boljom saradnjom samih organizacija, jačanju solidarnosti u sektoru civilnog društva, čime se otvaraju i šire mogućnosti za vidljivo i efikasno delovanje.

Zarad boljeg razumevanja budžeta, uloga civilnog društva bi trebalo da bude i zagovaranje i nastojanje da lokalne

samouprave izrađuju takozvane *građanske budžete*, koje mogu lako razumeti i laici, a istovremeno treba uspostaviti i zalagati se za dalje razvijanje saradnje, bolju komunikaciju sa lokalnim samoupravama, kao i sa drugim relevantnim akterima. Posebno je važno uspostavljanje saradnje sa internom revizijom jedinica lokalne samouprave, kao i sa Državnom revizorskom institucijom i Fiskalnim savetom.

Kao rešenje za dalji razvoj sistema za finansiranje životne sredine nameće se neophodno unapređenje pravnog okvira u ovoj oblasti. Uz jasno definisanje

odgovornosti lokalnih samouprava koje se odnose na osnivanje budžetskog fonda za zaštitu životne sredine, poželjno je izraditi poseban pravilnik sa kriterijumima za određivanje aktivnosti koje se mogu finansirati sa ciljem zaštite životne sredine. Zagovaranje za uvođenje načela „zagađivač plaća“, neophodno je primeniti u finansiranju politike životne sredine na nacionalnom, kao i na lokalnom nivou, odnosno prioritizovati ga u procesu usaglašavanja Zakona o zaštiti životne sredine i Zakona o finansiranju lokalnih samouprava kao temeljnog načela politike životne sredine u Evropskoj uniji i Republici Srbiji. Takođe, uloga OCD-a jeste podizanje svesti o rizicima postojanja korupcije u oblasti životne sredine, posebno u eksploataciji prirodnih resursa i obezbeđivanje razmatranja rizika korupcije u životnoj sredini kroz izradu i sprovođenje anti-korupcijskih planova na lokalnom nivou.

Od velike važnosti je uključivanje organizacija civilnog društva u proces izrade programskog budžeta na nivou lokalnih samouprava, kroz konsultacije i organizovanje javnih rasprava tokom pripreme nacrtu budžeta. Takođe, potrebno je da među građankama i građanima podstaknu javnu debatu o finansiranju životne sredine kroz organizovanje tribina, debata i javnih događaja, kako bi se povećala transparentnost lokalne samouprave i obezbedilo da građani razumeju potrebe i razloge za realizaciju infrastrukturnih projekata.

Sa ciljem jačanja saradnje institucija i organizacija civilnog društva, potrebno je pristupiti propisivanju dela sredstava koje lokalne samouprave moraju da izdvoje za podršku projektima OCD koje se odnose na životnu sredinu. Takođe, ova saradnja bi bila pospešena i postojanjem zakonske obaveze da lokalna samouprava vodi evidenciju OCD koje se bave zaštitom životne sredine na lokalnom nivou, kao i drugih OCD i građana koji su izrazili interesovanje da učestvuju u procesu donošenja odluka u vezi sa finansiranjem životne sredine. Predložene aktivnosti i rešenja doprinela bi ne samo boljoj saradnji civilnog i javnog sektora, već i povećanju transparentnosti i bržem i efikasnijem rešavanju problema životne sredine na lokalnu.

**Prvi korak ka većem
učešću organizacija
civilnog društva u
unapređenju procesa
planiranja raspolaganja
ovim fondovima ogleda
se u unapređenju
znanja i kapaciteta
predstavnika OCD u
ovoj oblasti**

This image shows a full page of blank white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a template for writing or drawing. There are no margins, text, or other markings present.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Direktorka programa: Zorica Korać

Menadžerka programa: Ivana Tomašević

Urednica: Marija Simić

Saradnice: Jelena Mitrović, Dušica Pejić

Dizajn i priprema za štampu: Nikola Stevanović

Telefon: (381-11) 3345-775; 3345-778

Kontakt: csonnect@rec.org

Web: www.csonnect.rec.org

Facebook: @CSOnnect

Twitter: @CSOnnectSrbija

„Nikada nemojte sumnjati da mala grupa savesnih i posvećenih građana može da promeni svet. Zapravo, to je jedini faktor koji je uvek donosio promene”.

Margaret Mid, antropološkinja